

PROF. DR. ÖMER FARUK AKÜN*

Prof. Dr. Birol EMİL**

Önce bir te'essüfümü bildireceğim. Türkiye ve dünya Türkolojisinin yaşayan en büyük ilim adamı için böyle bir "ta'zim" toplantısı yapmak İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin mi işi olmalıydı? Nerede üniversitelerimiz? Hele öğrenciliğinden itibaren elli yılını verdiği İstanbul Üniversitesi?... Üniversitelerde gelenekler, her şeyden önce, onlara ömür vermiş hoca ve ilim adamlarının daima hatırlanması, aranması, onların baş tâcı edilmesiyle teşekkül eder. Bu gelenek fikrinden mahrum bir üniversitenin mânâsı nedir? Giriş kapısına veya kampüsüne "Falan üniversite" yazmakla üniversite te'sis edilmiş olmaz Bu bakımdan hocamız için böyle bir ta'zim toplantısı tertip eden Büyük Şehir Belediye Başkanlığına, bugün burada, bu vefa ve kadirşinaslık borcunu ödediği için biz de şükran borçluyuz.

Yukarda Prof. Dr. Faruk Akün hakkında "Türkiye ve dünya Türkolojisinin yaşayan en büyük ilim adamı" dedim. Tanıyanlar benim mübalâğadan hoşlanmadığımı bilirler. Ne de tiksindirici demogojilere itibar etmediğimi.. Bunu söylerken dayandığım deliller var. Bu deliller, bizzat Profesör Faruk Akün'ün eserleridir. Ve bu eserlerin önümüzde açtığı Türk kültür ve edebiyatı araştırmalarındaki nâmütenâhîliktir.

Çünkü:

Kendi neslimle beraber bizden sonrakileri, hatta bir nesil önceki üniversite öğretim üyesi neslini düşündüğüm zaman hepsinin ve hepimizin ilmî hüviyet ve eserlerinin, tek istisnasıyla, sadece kendi dar anabilim dalımızdan ibaret olduğunu görüyorum. Eski Türk Dili'dir, Yeni Türk Dili'dir, Eski Türk Edebiyatı'dır, Yeni Türk Edebiyatı'dır, Yakın Çağ Tari-

* 20 Mayıs 2006 günü Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde "Edebiyatımıza Hayat Verenler" dizisinde Prof. Dr. Ömer Faruk Akün için düzenlenen toplantıda yapılan konuşma metnidir.

** Yakın Doğu Üni. Fen-Ed. Fak. Lefkoşe/KKTC birolemil@hotmail.com

hi'dir, Orta Çağ Tarihi'dir, Türk - İslâm sanatıdır v.s. Halbuki Türkoloji dediğimiz bu saha, Ziya Paşa'nın Harabat Mukaddimesi'nde Osmanlı Türkçesi için söylediği gibi bir "Ummân-ı bî-keran"dır, uçsuz bucaksız bir okyanustur. Bizler bu okyanusun bir kıyısında kulaç atmağa çalışan acemi yüzücüler gibiyiz. En usta yüzücümüz, olsa olsa biraz daha açılma cesaretini gösterebilendir. Bu tek istisna Prof. Akün'dür. Şunun için ki, onun nâmütenâhi denecek kadar geniş hazırlık ve birikiminde Türkolojinin değil Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Sanat Tarihi, Türk Musikî Tarihi, Türk Tasavvuf Tarihi, hatta Türk Tıp Tarihine kadar neredeyse bütün alanları bir aradadır. Bu kadar geniş bir érudition, (tebahhur) sahası, Prof. Fuat Köprülü'den sonra ancak Profesör Akün'ün ilminde bir "ummân-ı bî-keran" gibi kendini göstermiştir.

Ve çünkü, bir meseleyi en başından alarak, durmadan tartışarak, durmadan Şark ve Garp kaynaklarından - 9 dilde - deliller getirerek, hiçbir teferruatı atlamayarak, hiçbir boşluk bırakmayarak, en eski menşe'lerinden tarihî seyri ve tekâmülü içinde en son varoluş noktasına kadar getirmek için tek bir anabilim dalının değil, bütün bir Türkolojinin disiplinine sahip olmak lâzımdır. Ele alınan meselenin kendisi kadar onun bütün bibliyografyasına, daha geniş mânâda, literatürüne hakim olmanın ilmî araştırmada ilk ve vazgeçilmez şart olduğunu biz, yaşayan bir "nümüne-i imtisâl" olarak, Prof. Akün'de görüyoruz. Türkolojinin bütün sahalarına el atmak cesaretini Türk Edebiyatı tarihinde ilk defa Türkiye Türkolojisi'nin kurucusu Prof. Fuat Köprülü göstermişti. Onun için dünya Türkolojisi o genç yaşında kendisini bir deha olarak selâmlamıştı. Çünkü, bütün dünya Türkolojisinde bir başka örneği yoktu. Aradan ancak 70 yıl geçtikten sonra, bugün görüyoruz ki, Fuat Köprülü tek ve hakikî, takipçisini demiyorum, hayrülhalefini Prof. Akün'de bulmuştur. Bununla beraber arada araştırma metodu bakımından mühim bir fark vardır. Köprülü Türk Edebiyatını ve edebiyat meselelerini, bir dağ silsilesine bakar gibi, önce küllî bir bakışla bir hamlede zirveye sıçrayarak zirveden eteklere doğru iner. Prof. Akün ise eteklerden dolaşarak, bütün yolları ve geçitleri keşfederek yavaş, emin ve sağlam adımlarla zirveye yükselir. Nihâî hükmünü o zirveden verir. Fuat Köprülü bütünden teferruata giderken, hatta çok defa bütünde kalırken, Prof Akün, teferruattan bütüne varır. Bir başka mühim fark ise Prof. Fuat Köprülü Türk edebiyatını Türk medeniyeti tarihinin bir parçası olarak görürken, Prof Akün, Türk medeniyetinin kendisi sayar, en azından onun en sahih aynası ve değerlerinin en sağlam mahfazası olarak görür. Bunları söylerken, Türkiye ve dünya Türkolojisinin, hepimizin, hatta bizzat Prof. Faruk Akün'ün o büyük, o dünya çapında Türkoloji âlimine bugün bile neler borçlu olduğunu unutmuyor ve Fuat Köprülü ile Faruk Akün arasında bir değer kıyaslaması yapmıyorum. Eminim, böyle bir mukayese Prof. Akün'ü de rahatsız

ederdi. Hayır, benim söylediğim, Prof. Akün'ün o erişilmez mükemmeliyetteki kitabı, makaleleri ve monografileri ile Türk Kültür ve edebiyatı araştırmalarındaki mevki'ini kendimce belirtmektir. Ve hemen ekleyeyim: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ne Fuat Köprülü maddesini yazan Prof. Akün'dür. Bir ek daha: Öyle bir Fuat Köprülü maddesini ondan başka hiç kimse yazamazdı.

Edebî şahsiyetlerden meselelere kadar dil ve edebiyat vâkıalarını geniş, çok geniş bir “érudition”a dayandırarak bütün derinliği ile tam konteksti içinde ele almak... Hatta bir defa ele aldı mı başkalarına söyleyecek bir şey ve hatta hiçbir şey bırakmamak... Türk kültür ve edebiyatının her meselesine aynı derecede alâka duymak ve bu alâkayı “ufaklara dalar gibi” nâmütenâhilik hissi verecek bir “tebahhur”la araştırmaya dökmek... Erişebildiği Türkoloji alanlarının hiçbir hakikatini gizlide ve boşlukta bırakmayarak bu hakikatleri en geniş ve objektif delillerle ortaya çıkarmak... Bir kaç ömre ancak sığabilecek bir birikimi, bir kere harekete geçirdi mi bizi hayretten hayrete düşüren, hayranlıktan hayranlığa, istifadeden istifadeye götüren bir dikkat, enerji ve sabırla eser haline getirmek ... Zannım odur ki, Faruk Akün'ün ilmî hüviyeti hakkında söylenebilecek pek çok şey yanında bu mütevazı müşâhedelerin de bir yeri olacaktır.

Yukarda “araştırmalarını okurken bizde nâmütenâhilik hissi bırakan cinsten eserler” dedim ve “ufaklara dalar gibi” ifadesini kullandım. Bunları söylerken zihnim 25 yıl öncesine bir çağrışım yaptı. O sıralarda kendisi ile yapılan bir mülâkatta Prof. Akün'ün bir cümlesi şuydu: “Ben eski Türk akıncılarının ufaklara dalışı gibi kültür ve edebiyatımızı araştırmak istiyorum.” Hakikatte yaptığı da budur. Ve Prof. Akün Türk kültür ve edebiyatını bu tarzda araştırmayı hem şahsî, hem ilmî, hem de millî bir haysiyet meselesi olarak görmüştür. Onun verdiği hükümlere yenileri ilâve edilebilir, ama o hükümler değiştirilemez. Belki ancak başka ifadelerle tekrarlanabilir. Edebiyat araştırmalarında dahi matematik kesinlikte bir objektifliğin ne olduğunu bilmek isteyenler Akün'ün eserlerini okumalıdır.

Prof. Akün'ün her araştırma makalesi – ki çoğu ansiklopedi maddesidir – hakikatte ve aslında, yani ilk şekillerinde birer kitap hacmindedir. Bunu çok iyi biliyorum. Çünkü bir kısmını gördüm. Her biri asıllarındaki hacimleri ile kitap halinde yayınlanmış olsaydı – ki bunu yıllardan beri yaptığımız gibi, yine şiddetle temenni etmekteyiz – bugün Prof. Akün'ün sayısı yirmiye bulan kitabı mevcut demektir. Kaldı ki ansiklopedik şekilleriyle dahi yayınlanmış olsalar, Türk kültür ve edebiyatı en az on ciltlik bir ilmî külliyyat kazanacaktır.

İlmi sadece münferit kitaplarda görmek kadar boş ve tehlikeli bir iddia olamaz. Hele bir zamandan beri, hem de bazı üniversite hocalarımızın yayınladıkları kitapları okurken bu iddianın boşluğu daha da açığa çıkıyor. Paha biçilmez bir mücevheri bir talaş yığını ile mukayese edebilir misiniz? Kaldı ki, Prof. Akün'ün berceste mısralar gibi benzeri ne öncesinde, ne de sonrasında bulunan bir kitabı vardır: "Namık Kemal'in Mektupları"... Bu kitap Fransız tenkidinde "La critique Professorale" denilen üniversite tenkidi yahut "profesörlere mahsus tenkit" türünde yegâne eser olmak gibi bir değeri ve orijinalliği hâizdir. Orhan Şaik Gökyay'ı hepimiz biliriz. "Destursuz Bağa Girenler" -ki onca hemen herkes böyledir- onun amansız tenkit oklarından kurtulamamıştır. Bir gün, Faruk Akün'ün Namık Kemal'in Mektupları'ndan bana uzun uzun bahsetmiş ve bir ara "Bana yakışmaz ama sana bir sır vereyim. Böyle bir eser yazılamaz. Onu ben bile yazamam" demişti. Doğrudur. Nihayet bir haftalık bir tarih yanlışını düzeltmek için Abdülaziz devri Osmanlı ve Avrupa posta bültenlerini araştırarak, Londra – İstanbul arası tren güzergahlarını saatleriyle tespit edecek kadar kılı kırk yaran bir dikkat kimde vardır ve başka hangi eserde görülmüştür? Fakat hemen söylemeliyim ki, bu dikkat Prof. Akün'ün yalnız eserlerine değil, her araştırmasına hakimdir. Ahmet Hamdi Tanpınar, mektuplarından birinde "Ben ki dikkati ilâhlaştırmışım" diyor. Bu cümleyi Muallim Naci'nin

"Bir hakikat kalmasın âlemde Allahım nihan"

mısra'ı ile beraber okumak lâzımdır. O zaman Prof. Akün'ün çalışmalarının nasıl bir dikkatin ve şaşmaz bir hakikat fikrinin eseri olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

(Bütün bu çalışmalar hangi insan ve ilim adamı tipine girer diye çok düşündüm. Sonunda, ilkokuldan beri kütüphanelerden çıkmayan, sevgili aile yuvasının mekânlarını bile kütüphane köşeleri yapan, ameliyatlı haline rağmen yeni bir araştırmasını bitirmek için gecelerini sabah eden, bîtap düşüp sandalye üzerinde uyuyakalan bir ilim mistiği ile karşı karşıya bulunduğumuzu anladım. Sanılmasın ki, bu ilim mistiğinin hayatta hiçbir hazzı, saadeti yoktur. Ne yanıltıcı bir zan!.. Prof. Akün'ün belki de hiç birimizde olmayan bir yaşama sevinci vardır: Onun hayat neş'esi, sürekli çalışmanın ve araştırmanın verdiği yaratıcı saadettir.)

Ve yine belirtmeliyim ki, Prof. Ömer Faruk Akün, yalnız yayınlamış araştırma eserlerinde değil, meselâ doçentlik raporlarında da, yani kendisinde ve rektörlük dosyalarında kalacak raporlarında da aynı titiz dikkate ve hakikat fikrine sahiptir. Onun bulunduğu jürilerde, biz öteki jüri üyeleri, bu raporları uzun birer ilmi tenkit ve araştırma makalesi gibi hayranlıkla ve kendimizden mahcubiyetle dinlerdik. Şahsiyetin yalnız sa-

natta değil, ilimde de bir bütün olduğu, ilmin hangi saha ve türünde yazılmış olursa olsun her eserin hep aynı şahsiyetin ve ilim anlayışının damgasını taşıdığı, Prof. Akün'ün bilhassa doçentlik raporlarında tam vuzu ile görülür.

Nihayet Prof. Akün'ün bütün ilim, kültür ve araştırma tecrübesini topladığı bir eseri vardır: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde çıkmış olan "Divan Edebiyatı" adlı, ne daha önce yazılmış, ne de bundan sonra yazılma ihtimali bulunan o büyük eser... Bir ansiklopedi maddesine "büyük eser..." deyişim yadigarıdır. Bütün bir dünya Türkoloji literatürünün yüz akı olan bu araştırmayı üç defa okudum. İlk okuyuşta anlamadığım, idrakim kaldıramadığı için değil; keza başım ağrıdığı için değil... Başım döndüğü için... Dokuz dilde bitmez tükenmez kaynaklardan sayfa numaraları gösterilerek getirilen deliller; Divan şiirinin nazım şekilleriyle Müslüman Şark edebiyatları ve Batı edebiyatları arasından yapılan mukayeseler; bu şiirin en eski temellerine kadar tarihî, kültürel ve edebî zemini; aruz dahil, bütün meseleleri, bütün muhteva özellikleri; onun teşekkülünü hazırlayan sebepler; Anadolu ve Anadolu dışındaki başlangıcı, yayılım ve gelişim sahaları; Divan tertibinde usul ve teşrifat; ilk Divanlardan son Divanlara kadar kendi içinde gösterdiği tekâmül; aşk psikolojisi ve güzellik anlayışı; sevgili tipi, bu tipin arkasındaki proto-tip olarak Orta - Asya Türk fizyonomisi, Türk gulamları ve bunun tasavvuf münasebeti; Divan şiirinin ses ve mazmun estetiği... Bütün bunlar bir bir ortaya konulmuş ve eser hakikaten baş döndürücü bir bibliyografya ile tamamlanmıştır. Bu araştırmayı yer yer idrak zorluğu hissetmeden okumak güçtür. Eski şiirimizdeki sevgili tipini "bir saray istiâresi" etrafında toplayan Ahmet Hamdi Tanpınar'dan sonra, altı yüz yıllık bu alegorik, klasik, lirik, hatta sembolist şiirimiz hakkında en orijinal görüşler burada ortaya konulmuştur. "Divan Edebiyatı" nı zihnimize sindire sindire okuduktan sonra, hükmediyoruz ki, bir imparatorluğun ve imparatorluk medeniyetinin şiiri olan Divan şiirimiz bizim dünya edebiyatları karşısına çıkarabileceğimiz yegâne kültür, edebiyat ve güzellik hazinemizdir.

Yeni Türk edebiyatının da böyle bir hazinesi yok mudur? Bunun cevabını bize yine Prof. Akün veriyor. İslâm Ansiklopedisi'ne Abdülhak Şinasi Hisar'ın "Boğaziçi Mehtapları" şâheserini yazan Prof. Akün'dür. Bu eserin değil Türk edebiyatında, hatta dünya edebiyatında bile emsalsiz olduğunu belirten Akün, onda bir millî mazi felsefesi ve bir hatıralar estetiği bulmakla kalmaz, onu üslûbuna ve tahassüslerine lâıyk sanatkârâne bir dikkat ve üslûpla tahlil eder. Bu maddeyi okurken anlıyoruz ki, Prof. Akün'ün içinde gizli kalmış estet bir sanatkâr hassasiyeti vardır.

Bitirirken kendimden bahsedeceğim için mahcubum. Ben, bazan bir

meseleyi, bir nesneyi, bir olayı, bir şahsiyeti Eskiler'in "ırsal-i mesel" dedikleri şiir örnekleri zikrederek düşünmekten zevk alırım. Bir ilim adamı, herhangi bir "ırsal-i mesele" gelir mi?

Prof. Dr. Ömer Faruk Akün bütün bu işleri sessiz gösterişsiz, velvelsiz yapmıştır. Tıpkı Baki'nin:

Ne acep seyl gibi çağlamasam deryayım

mısrâ'ında söylediği gibi... Fakat onun hakkında asıl "ırsal-i mesel" Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk Mukaddimesi'nden beyitlerdir: (Faruk Akün'ün büyük örneğinin Fuat Köprülü olduğunu da düşünerek.)

Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka lügat tekellüm ettim

Esrârını Mesnevî'den aldım
Çaldımsa da mîrî malı çaldım

Engüşt-i hatâ uzatma öyle
Beş beytine sen nazîre söyle

Zannetme ki şöyle böyle bir söz
Gel sen dahi söyle böyle bir söz

Hâyîde edâya sunma kim el
Bir kerre dahî demişler evvel

Gencînede resm-i nev gözettim
Ben açtım o genci ben tükettim

Şeyh Galib'in kendi şiiri için söylediği bu beyitleri ilim planına nakledin, karşınızda Prof. Faruk Akün'ün ilmî hüviyeti belirir.

Filhakika Prof. Akün, son beyitte söylendiği gibi, Türk edebiyatı araştırmalarına daima bir hazine keşfeder gibi dalmıştır ve o hazineyi sonuna kadar yalnız kendisi tüketmiştir. Bunda bir mübâlâğa olduğunu sananlar aldandıkları nispette haklıdırlar. Çünkü Prof. Dr. Ömer Faruk Akün'ün ilmi hakkında söylenecek her şey mübâlâğa olmaya mahkûmdur ve çünkü Prof. Akün'ün ilmi, bizzat ilmin bir mübâlâğasıdır.